

רב סבלפסקי

נשים במצות תשבתו 16.

1. קידושין כט. "למולו מנלן" עד "אשכחן מיד"

למולו. מנלן? דכתיב: דוימל אברהם את יצחק בנו. והיכא דלא מהליה אבוה - מיחייבי בי דינא למימהליה, דכתיב: ההמול לכם כל זכר; והיכא דלא מהליה בי דינא - מיחייב איהו למימהל נפשיה, דכתיב: ווערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה. איהי מנלן דלא מיחייבא? דכתיב: זכאשר צוה אותו אלהים, אותו - ולא אותה.

2. רמב"ן קידושין כט. ד"ה אותו ולא אותה

אותו ולא אותה. איכא דמפרשי כי איצטריך קרא למאן דאמר מילה שלא בזמנה בין ביום בין בלילה, דאלו למאן דאמר אינה אלא ביום למה לי קרא מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות, ואיכא לפרושי איצטריך סד"א כי פטירי נשים ממצות עשה שהזמן גרמא הני מילי במצות בגופייהו כגון תפילין דמהתם גמרינן אבל מצות מילה דלאחרני ואיהי לא שייכא בה אימר תחייב מידי דהוה אבית דין שחייבין למול קמ"ל.

3. מנחת חינוך קי"ב אות ג' "אך כבר כתבתי במצות שבת" עד אות ד

אך כבר כתבתי במצות שבת לענין שביתת בהמה על פי ד' ריטב"א קדושין על ק' תוס' שהקשו ל"ל במילה אותו ולא אותה דאין הנשים מצווין על מילת בניהם תפ"ל דה"ל מצות עשה שהזמן גרמא דנוהג רק ביום ותי' הריטב"א דכלל זה דמצות עשה שהזמן גרמא פטורות אינו רק במצוה דבגופו תפילין וציצית וכדומה אבל מצות מילה אינו בגופו אינו בכלל זה וגם נשים חייבות ע"כ צריך מיעוט אותו ולא אותה אם כן גבי ש"ב דגם כן אין המצוה בגופו רק מצווה על בהמתו ע"כ נשים חייבות ולא ה"ל בכלל מעשהז"ג ע"ש ה"נ לפמ"ש דעשה בעבודת הארץ הוא כמו ש"ב דמצווים אנחנו על שביתת הארץ א"כ אין המצוה בגופו ונשים ג"כ מצווים על העשה כמו אנשים דאינו בכלל מעשהז"ג כנ"ל ברור. ומצוה זו להרהמ"ח לעיל אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ובב"ש רק מדרבנן ואי"ה הכל יבואר בפ' בהר. ונוהגת בכל אישי ישראל חוץ מחש"ו. ולדעת תוס' דלא ס"ל כריטב"א הנ"ל גם נשים פטורים. ואסור בעבודת קרקע ל' יום קודם שביעית ודוקא בזמן המקדש והוא הל"מ ובזמן שאין מקדש מותר בחרישה עד ר"ה ואין נוטעין אילנות אפילו בזמן שאין ביהמ"ק קיים רק קודם מ"ד יום עד ר"ה ובעבר ונטע מה דינו ער"מ פ"ג. וגם מ"ש הר"מ דעשה מן בחריש ובקציר דהלא ר"ע דריש בע"א יבואר אי"ה בפ' בהר בעזרת הגומר עלי:

4. מנחת חינוך מצוה פ"ד אות א' "ואני מסופק" עד "והנה אם נימא"

ואני מסופק אי המצוה אקרקפתא דגברא הוא דרחמנא ציוהו להפקיר פירותיו בשביעית ומחויב לקיים להפקיר ואם מפקיר ה"ז הפקר אבל אם אינו מפקיר אינו מופקר ונהי דעובר על עשה מ"מ אינו הפקר רק עובר על גזירת השי"ת א"כ אין אחר רשאי ליטלו והרי הוא גזל ביד אחרים כ"ז שלא הפקיר. ומבואר בכ"מ ור"מ פ"ו מהמ"ע דשביעית פטור מן מעשר כיון דהוא הפקר והפקר פטור מן המעשר א"כ כ"ז שלא הפקיר כיון דל"ה הפקר חייב לעשר. א"ד הפקר זה א"צ הבעלים להפקיר רק הוא אפקעתא דמלכא שהוא ממילא הפקר רק אם נעל כרמו עובר על עשה זו והרי הוא גזול הרבים אבל ממילא הוי הפקר אם כן פטור ממעשר בכ"ע. וכן אם אחר זכה בע"כ דבעלים הרי הוא שלו דזוכה מן

הפקר אף דלא הפקירו הבעלים. שוב האיר השי"ת את עיני ומצאתי במהרי"ט ח"א סי' מ"ב האריך וחלק על רבינו ב"י לענין פירות עכו"ם בקרקע עכו"ם ודעת הב"י דאינו אפקעתא דמלכא רק מצוה עליו ודעת המהרי"ט דהוא אפקעתא דמלכא וה"ר מפ' אין בין המודר דמבואר שם דרחמנא אפקרי' וכן בפ' המפקיד כו' נטושין בע"כ ע"ש. וגם מצאתי בפאת השלחן שנדפס מחדש לחכם מאה"ק האריך לפלפל וחלק על המהר"יט ודחה ראיותיו ודעתו שהוא רק מ"ע להפקיר ומביא מכ"מ ע"ש באורך. והנה בד"ז אכתוב אי"ה בפ' בהר עכ"פ ספיקא דילי ושאלתינו כשאלת הגדולים הנ"ל. ולכאורה י"ל דהרב המחבר כתב דנוהג בזכרים ובנקבות ואי אמרי' דהמ"ע הוא אקרקפתא דמחויב להפקיר דכן גזה"כ אם כן למה הנשים חייבים במצוה זו הא מ"ע שהז"ג נשים פטורות. אך י"ל דל"ה זמ"ג דפירות שביעית לעולם הם בקדושתן ואפי' בשאר שנים שגדלו בשביעית ל"ה זמ"ג. אך זה ניחא להר"מ ה' ציצית דכסות יום פטור בלילה בכ"ע ע"כ הוי ציצית זמ"ג א"כ ניחא כאן אבל להרא"ש וכ"כ תוס' קדושין ל"ד ע"א ד"ה ותפילין וע' בטואו"ח סי' ח"י דסוברים דכסות יום חייב אף בלילה וכסות לילה פטור אף ביום ואף דכסות יום חייב תמיד מ"מ ה"ל מ"ע שהז"ג כיון דשם לילה גורם פטור אם כן נהי דפירות שביעית תמיד בקדושתם מ"מ פירות שאר שנים אין נוהג בהם קדושה אף בשביעית אם כן ה"ל שוה לציצית דהזמן גורם המצוה א"כ יהיו נשים פטורות מ"ע זו. אע"כ דהוא אפקעתא דמלכא ואין חילוק בין אנשים לנשים דהתורה אפקרי' אך אם נעל כרמו עובר בעשה גם הנשים עוברים במ"ע כיון שהוא בשוא"ת ולא בקו"ע אפשר דהנשים חייבות כמ"ש בח"ז בשם הפ"מ. אך אפשר דהרהמ"ח הולך תמיד בשיטת הר"מ ול"ה מ"ע שהז"ג כיון דעל פ"ש מוטל המ"ע תמיד כמ"ש. ולדעת הרא"ש דהוי מ"ע שהז"ג אפשר דאה"נ נשים פטורות ממצוה זו דאקרקפתא דגברא מנחי ובמפורשים ור"מ אינו מבואר ד"ז אף דלהר"מ נשים חייבות כמ"ש ואפשר דלרא"ש באמת פטורים ממצוה זו. אך באמת זו משנה וגמרא מפורשת קדושין נ' ע"ב ובש"ס שם נ"ב מעשה בא' שליפט כלכלה של תאנים ושלהם היתה ושל שביעית היתה. ובש"ס שם טעמא דשל שביעית היתה דהפקר כו' מבואר להדיא דאף בנשים פירות שביעית הוי הפקר ע"ש ומבואר בפ"י. אם כן לדעת הרא"ש דה"ל מצות עשה שהז"ג ע"כ דאפקעתא דמלכא הוא ונשים גם כן בכלל זה דאי ה"ל מצוה היו נשים פטורות דה"ל מ"ע שהז"ג. אם כן לדעת הרא"ש מוכח דה"ל אפקעתא דמלכא. אך לדעת הר"מ לא מוכח דאפשר הוי ליה מצוה אקרקפתא דגברי מכל מקום נשים חייבות דל"ה מ"ע שהז"ג אם כן לדעת הר"מ הספק במק"ע.

5. משנה בכורים א:ה "והאשה וטומטום" עד סוף המשנה

אשה וטומטום ואנדרוגינוס מביאין ולא קורין שאינן יכולין לומר אשר נתת לי השם:

6. פסחים לו: "דתנו מעצרת עד החג" עד "תנו רבנן לחם" ורש"י ד"ה מהחג ועד חנוכה

דתנו: מעצרת ועד החג - מביא וקורא, מהחג ועד חנוכה - מביא ואינו קורא.

רש"י

מהחג ועד חנוכה - אינו זמן שמחה, ואינו קורא, ומחנוכה ואילך - אינו זמן הבאה, דתניא בספרי: אשר תביא מארצך - כל זמן שמצויין על פני ארצך, שלא כלו לחיה מן השדה.

7. בבא בתרא פא. "אשר תביא" עד "והא כתיב ארמתך"

אשר תביא מארצך! ההוא למעוטי חוצה לארץ.

8. תוס' בבא בתרא פא. ד"ה "ההוא למעוטי חוצה לארץ" ותימה אמאי איצטריך" עד סוף התוס'

ותימה אמאי איצטריך מיעוטא הא אמר בסוף פ"ק דקדושין (דף לו:): כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ויש מפרשים משום דבכורים איתקשו לבשר בחלב דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו ובמכלתא בהדיא מקיש להו וס"ד שיהו נוהגין אף בחוצה לארץ כמו בשר בחלב ולרשב"א נראה דלא חשיבי בכורים מצוה תלויה בארץ דלא דמי לתרומה ומעשר וחלה דהתם גוף הפירות מחוייבין בתרומה דטבל נינהו ואסורין באכילה ולכך חשובין הן תלוין בארץ אבל בכורים אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם דאין נאסרין באכילה אע"פ שלא הפריש מהן בכורים ועוד מדלא חייב תרומה ומעשר עד שיתמרח בכרי מוכח שהחיוב תלוי בפירות לפי שלא הגיע עדיין זמן חיובן אבל בכורים ודאי חובת הגוף נינהו כע"ז דילפינן מינייהו בקדושין (דף לז.). שאין החיוב תלוי בפירות אלא באדם ואפ"ל בעודן באילן מתחייב כדתנן במסכת בכורים (פ"ג מ"א) כיצד מפרישין בכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה אשכול שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים ואע"ג דאם אין לו [אינו] חייב לקנות מ"מ חובת הגוף נינהו כמו חובת ציצית דאע"ג דאין חייב לקנות טלית כשאין לו חשיב חובת הגוף.

9. ספר החינוך מצוה שכ"א "ונוהגת בכל מקום" עד סוף דבריו

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ואע"פ ששבתית הרגל ממצוות שהזמן גרמא הוא, אע"פ כן מכיון שבעשיית המלאכה יש בה גם כן איסור לאו הנשים חייבות בה, מן הכלל שבידינו, איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם [במדבר ה', ו'] השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ועובר על זה ועשה מלאכה ביום זה ביטל עשה, מלבד שעבר על לאו כמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם.

10. פסחים פג. משנה

העצמות והגידין והגותר - ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת - ישרפו בשבעה עשר, לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב.

11. פסחים פג: "ואמאי ניתי עשה" עד "אמר חזקיה", פד. "רב אשר" עד משנה

ואמאי? ניתי עשה וידחי לא תעשה!...

...רב אשי אמר: אשבתון דיום טוב עשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

12. מנחת חינוך מצוה ט' אות א' ד"ה ומכרי הרב המחבר

ומדברי הרהמ"ח שכתב ביוצא לדרך מוטל עליו המצוה נראה דהיא בשוא"ת דבקו"ע אין מוטל עליו המצוה קודם וע' ברא"ש שם וכ"נ ממ"ש הרהמ"ח דנשים חייבות במצוה זו והניחא אם היא בשוא"ת ובמ"ע דשוא"ת נשים חייבות אף בהזמ"ג כמו יו"ט ועיין באחרונים ובתוס' קידושין בשם הר"י ירושלים אבל אם המצוה בקו"ע יש להסתפק אך האחרונים הסכימו דבכ"ע חייבים וע' בשאג"א.

גם נ"מ אם המצוה בשוא"ת א"צ כוונה לצאת כמ"ש במצוה א' אבל אם היא בקו"ע צריך כוונה לדעת הסוברים מצ"כ והנה מד' הר"מ שכתב מ"ע להשביית החמץ וכו' ואח"ז כתב ומה היא השבתה האמורה בתורה אין הכרע דהיא בקו"ע דכמו כן כ' בתחלת ה' שבת וכאן נמי הכוונה דיהי' מושבת אדרבא

מדכתב דהמ"ע שישבית קודם זמן איסור אכילתו מבואר דהמצוה בשוא"ת דאי בקו"ע מנלי' דלמא המצוה רק בחצות זמן שקבעה התורה וכן מבואר בתוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא שכתבו איך נילף ביטול מתשבתו הא אמרינן לקמן אך חלק והוא בחצות ובחצות א"א לבטל דהוא לאח"ז איסורו ע"ש ואי המצוה בשוא"ת א"כ ל"ק כלל דהתורה אמרה דבחצות יהיה מושבת כבר כפירש"י לקמן בסוגיא ד"ה אך חלק אע"כ דס' התוס' דהעשה הוא בקו"ע א"כ קבעה התורה זמן למצוה ולא קודם כמו מילה ומהר"מ שכתב קודם זמן איסור אכילה וגם כתב דתשבתו היינו ביטול כשיטת רש"י וזה הוי קודם זמן איסורא אם כן מוכח דסובר דהמצוה היא בשוא"ת והעיקר היא דבזמן איסור יהי' החמץ מושבת מביתו אך לכאורה בגמ' שם ד' משמע דהמ"ע הוא בקו"ע דמקשינן דכ"ע אחר חצות מנלן אמר אביי תרי קראי כתיבי וכו' כתיב שבעת ימים וכתוב אך ביום הראשון תשבתו הא כיצד לרבות י"ד לביעור ופירש"י כיון דכתיב שבעת ימים היינו אפילו רגע תוך שבעה וכתוב אך וכו' הרי שהה בו ואם נאמר דהמ"ע הוא בשוא"ת אם כן ל"ק דהתורה כתבה לא ימצא היינו ל"ת וביום הא' תשבתו היינו העשה שיהי' מושבת ובאמת צריך להשבית קודם הלילה קצת כדי שיהא מושבת בלילה ושייך שפיר אך ביום הראשון וכו' כיון דמקיים לעשה עכצ"ל דסברת אביי דהיא בקו"ע ואם נאמר דראשון דהיינו יום טוב אסור להשבית קודם לכן דהוא גזה"כ כמו סוכה ולולב דוקא יום הזה כן ה"נ צריכין להשבית דוקא ביום ראשון א"כ סותר להפסוק שבעת ימים וכו' ובאמת שהה קצת עכצ"ל הראשון היינו י"ד אך לפי התוס' דדיוק' דאביי הוא מיתורא דקרא או מאך חלק ע"ש א"כ אין ראייה וגם לפירש"י אפשר נהי דאביי ס"ל כן מ"מ כולהו תנאי ואמוראי דילפי ממק"א ולא ילפי מפשט' דקרא כאביי אפשר דפליגי על אביי בזה וסוברים דהעשה היא בשוא"ת ע"כ לא מוכח מידי כיון דמושבת קודם הלילה שפיר הוי עשה וכ"פ רש"י בדברי רבי יוסי לקמן א"א אלא ביו"ט ת"ל אך חלק ואי ביו"ט הא אתקש וכו' כתב רש"י ובלא אך חלק לא מוכח דהוא בעי"ט דאיכא למימר השבתה היא בה"ש בתחלת היום ובודאי כוונת רש"י לאו דוקא בה"ש דבה"ש הוי ספיקא דאורייתא וא"כ עובר על ב"י וא"כ היאך יוכל להשהות בה"ש אלא כוונתו דקודם התחלת יום ט"ו יהי' מושבת ותחלת ליל ט"ו כבר יהי' מושבת א"כ חזינן דבלא אך חלק ה"א דהעשה הוא ביו"ט בשוא"ת דהיינו שיהיה מושבת קודם א"כ עתה דילפי מאך חלק די"ד ג"כ אסור וחייב בעשה מ"מ הוא שוא"ת דיהא מושבת מחצות וכן אפ"ל לכולהו תנאי ואמוראי שם אך לר"ע דיליף דהוא עי"ט דהבערה אב מלאכה וא"א ביו"ט ודאי סובר דהוא בקו"ע דבלא"ה לא מוכח דאף דהוא ביו"ט מ"מ יכול להשבית מעי"ט ע"י הבערה ובליל יו"ט הוא מושבת ובאמת בענין הילפותא אין הלכה כר"ע אפילו אם נאמר להלכה דאין ביעור חמץ אלא שרפה וכ"פ הרבה פוסקים מ"מ ר"ע אינו סובר מתוך ביו"ט ובאמת קי"ל כב"ה דאמרינן מתוך ועיקר דילפינן דהיא מעי"ט ודאי הלכה כרבא דה' כוותי' לגבי אביי וגם הוא בתרא דהוא סובר דהילפותא הוא מן לא תשחט על חמץ וכ"כ הר"מ א"כ כיון דרבא סובר דלא ילפינן מקרא דאביי אפשר דהוא מטעם הנ"ל דהמ"ע הוא בשוא"ת ע"כ לא מוכח מלימוד דאביי לפי פירש"י אך לפי התוס' י"ל דגם אביי סובר כן והלימוד אך חלק ע' בסוגיא והר"מ ג"כ מביא אוקמתא דרבא מלא תשחט וכו' וגם מתשבתו כפי' התוס' שם דגם לרבא צריך קרא דתשבתו ע"ש

13. מנחת חינוך מצוה ל"ב אות ה' (אחר הל"ט מלאכות) ד"ה ולכאורה, וצריך

ולכאורה כיון דש"ב ועבדו בלא מחמר דהוא רק עשה א"כ ה"ל עשה שהזמ"ג א"כ נשים פטורות ומותרות להיות בהמתה עושה מלאכה ואף אם נאמר דעשה דשוי"ט נשים מצוות היינו משום דאיכא ל"ת גם כן ועמש"ל מ' רצ"ו והבאתי דה"ת קידושין דדעתם דאף ביו"ט דאיכא לאו מ"מ נשים אינם מצוות על העשה כיון שהזמ"ג ע"ש אבל ש"ב דליכא אלא עשה א"כ מה"ת יהי' נזהרים וגבי קדה"י אי

לאו היקישא דזכור ושמור היו נשים פטורות עי' ברכות פרק מ"ש אם כן כאן יהיו נשים פטורות ומותרים בהמתם לעשות מלאכה בשבת ובאמת לא ראיתי זה בשום פוסק ראשון ואחרון שיכתבו זה דאשה אינה מצווה על עשה זו. ולכאורה אפ"ל הא דמבואר בע"ז דט"ו דאסור למכור בהמה גסה לעכו"ם משום שאלה ושכורה דיהי' עובר על ש"ב וגם משום נסיוני דזמנין זבני לי' במעלי שבתא סמוך לחשיכה ואמר תא נסי' ושמע לקלי' ואזלת מחמת'י וה"ל מחמר והתוס' הקשו ל"ל טעמא דמחמר תפ"ל משום ש"ב. וכן הק' הרשב"א והר"ן ע"ש אך לפמ"ש דנשים א"מ ע"ז א"כ חז"ל גזרו שלא ימכור בהמה לעכו"ם אפי' נשים ובהם ל"ש גזירה משום שאלה ושכירות דא"מ על ש"ב ע"כ גזרו עוד משום נסיוני דהיינו מחמר ומחמר הוא לאו וגם הנשים מוזהרות ע"ל בלאו דנותר שהארכנו בזה אם נשים מוזהרות על לאו שאין בו מלקות ואין בו מעשה ומשום הכי כאן קצת יש מעשה ואכ"מ על כל פנים בעשה אינם מוזהרים ע"כ אמרינן הטעם דנסיוני ועוברים על מחמר ונשים ג"כ בכלל אך באמת לא מצינו זה בשום פוסק שיאמר כן. שו"ר שהוא גמרא מפורשת בשבת נ"ד וביצה כ"ג פרתו של ראב"ע ה' יוצאת ברצועה וכו' ובגמרא למימרא דחדא פרה הו"ל והא כו' אלא של שכנתו היתה ולא מיחה בה נקראת על שמו א"כ מפורש שהפר' היתה של אשה וחכמים פליגי מבואר להדיא דגם הנשים מצוות על ש"ב. וכן ראיתי בירו' ואינו ת"י כעת יעו"ש כי הפרה היתה של אשה ואמר דחכמים גזרו אף אשה והדרא קו' הגמ' דברכות לדוכתא א"ה כל מ"ע שהז"ג ניחייבי רבנן ע"ש וצריך טעם למה באמת יהיו נשים חייבות במ"ע זו.

והנה לשיטת הריטב"א שהבאתי לעיל מצות מילה לתרץ קו' התוס' ל"ל במילה הדרש דאותו ולא אותה שאין האשה חייבת במילת בנה הא ה"ל מ"ע שהז"ג ע"ש בקידושין שתי' הריטב"א דכלל זה דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג אינו אלא במצוה שבגופו כמו ציצית ותפילין וסוכה וכדומה אבל למול הבן שאינה מצוה שבגוף רק על ד"א האשה ג"כ חייבת ע"כ צריך קרא דאותו א"כ כאן נמי דהמ"ע של ש"ב ועבדו ה"ל כמו שם שחל מ"ע למול הבן א"כ בלא מיעוט נשים חייבות וכאן אין לנו מיעוט על נשים אבל להתוס' שם וכן שאר ראשונים שתי' תי' אחרים צ"ע כאן למה יהיו נשים חייבות וצ"ע.